

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*СЬОМИЧ М.І., К.Н.ДЕРЖ.УПР., ДОЦЕНТ,
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ*

Постановка проблеми у загальному вигляді. На відміну від економічної безпеки організаційно-економічна як досліджуване поняття є порівняно новим, в предметній галузі якого існує лише невелика кількість проведених наукових пошуків. Це обумовлює потребу розробці комплексної методології, призначенням якої є розробка та обґрунтування змісту організаційно-правової безпеки, визначення сфери її реалізації, чинників, які обумовлюють її рівень, механізмів забезпечення, методичних, аналітичних та інших підходів щодо визначення її рівня, розробки рекомендацій для його підвищення [11, с. 43].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми питання забезпечення організаційно-правової безпеки підприємств досліджували у своїх працях багато вчених. Проте, залишається актуальним необхідність розробки методології управління організаційно-правовою безпекою суб'єктів аграрного бізнесу, націленої на запровадження стратегічних моделей розвитку та механізмів реагування на зміни середовища для забезпечення рівноваги інтересів та нівелювання можливих загроз, що і обумовлює актуальність проведеного дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення науково-методологічних аспектів концепції організаційно-правової безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зародження економічної безпеки розпочалося на макроекономічному рівні в структурі національної поряд із воєнною, політичною, екологічною, технологічною, гуманітарною та іншими.

Закріплення даного поняття на законодавчому рівні відображено у Законі України «Про національну безпеку» (стаття 1), де вона визначена як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Це нормативний акт прийшов на зміну Закону України «Про основи національної безпеки України» [13].

Така зміна пріоритетів на законодавчому рівні підтверджує, по-перше, суб'єктивність сприйняття безпеки як феномена в контексті зовнішніх умов: попередній нормативний документ відображав розуміння національної безпеки в мирний час, а поточний – за умови існуючого збройного конфлікту; по-друге, непослідовність уваги з боку законодавчих органів до економічних інтересів може призвести до небажаних негативних наслідків. З іншого боку, ці зміни дозволяють стверджувати про необхідність перегляду існуючої парадигми забезпечення економічної безпеки в цілому та виокремлення сфери організаційно-правової зокрема.

Іншим важливим моментом є акцент у нормативних документах на інтересах, захист яких виступає пріоритетом безпеки, оскільки це дозволяє поєднати методологію управління безпекою на рівнях: «глобальне середовище – національна економіка – регіон – підприємство – особистість». На всіх цих рівнях всі суб'єкти мають інтереси. В розрізі економічної безпеки нами пропонується розширення цього ключового поняття, додавши до нього цінності та потреби. Це визначено рядом причин. Зміст цінності полягає у визнанні матеріального, нематеріального об'єкта або феномену таким, що має вирішальне значення для суб'єкта, який обумовлює характер та напрям дій суб'єкта. Дуже часто це призводить до витрачання ресурсів, часу та ініціатив суб'єкта на отримання або відстоювання цінностей. Разом із інтересами це поняття дозволяє об'єднувати індивідумів у групи за спільністю поглядів на значущість окремих видів цих понять. Таке зближення існує не лише горизонтально, але й вертикально відповідно зазначеним рівням. Базове поняття територіальної цілісності є критично важливим для держави в розрізі невід'ємної характеристики суверенітету. Навіть на глобальному рівні питання безпеки передбачає повагу до цілісності інших держав для отримання належного балансу у світовому просторі. Наразі ці функції покладено на Організацію Об'єднаних Націй. Необхідність включення потреб до цієї тріади обумовлено саме економічним характером дослідження. На відміну від цінностей та інтересів, ієрархія потреб є більш індивідуалізованою. Однією із найбільш розповсюджених концепцій ієрархії потреб є піраміда Маслоу [10], де на першому рівні знаходяться найпростіше фізіологічні потреби, далі йде потреба в безпеці, на наступному рівні – соціальні потреби, на 4-му – потреба в самоповазі, а на найвищому рівні – самореалізація. Традиційно вважається що людина задовольняє свої потреби «знизу вгору», де поступово рівень індивідуалізації збільшується. В розрізі діяльності підприємства потреби окремої

людини виступають важливою інформацією для забезпечення можливих шляхів їх задоволення з метою уникнення дестабілізуючих дій для підприємства. В контексті організаційно-правової безпеки керівництво підприємства має враховувати потреби не тільки власних підлеглих для недопущення страйків або зривів діяльності, але й потреби суспільства в цілому чи його окремих груп, які можуть виступити загрозами організаційно-правові безпеці. На практиці це передбачає високий рівень прихильності персоналу до цінностей підприємства.

Не можна не враховувати той важливий аспект, що держава виникла як суспільний феномен на основі поєднання інтересів суб'єктів відповідної території за різними принципами: влади, насилля, примату окремого клану чи прошарку суспільства. Держава виступає специфічною формою організації суспільства. Виникнення держави пов'язують із виокремленням окремих верств населення та зосередження в їх руках управлінських функцій, ресурсу влади та воєнної сили. Перехід від привласнювальної економіки до виробничої, перший, другий та третій суспільний поділи праці обумовили подальше становлення інституту держави. Незважаючи на сучасну складність його розуміння в найбільш первинному умовно-цивілізованому форматі (рабовласництво виключається) потреба в існуванні держави була обумовлена саме необхідністю створення силової безпеки для населення відповідної території. Другою важливою потребою в існуванні держави була потреба самореалізації окремого суб'єкта, клану або прошарку суспільства. Як бачимо однією із ключових першопричин виникнення держави залишається саме безпека. З іншого боку вартують уваги механізми взаємодії. Для утримання війська потрібні були кошти, які можна було завоювати в ході воєнних дій, але в більшості їх отримували як податки з населення. Таким чином, однією із первинних форм взаємодії суб'єктів у суспільстві (механізмів регулювання взаємовідносин) для забезпечення безпеки був інститут податків. Це дозволяє обґрунтувати критично важливий висновок: на будь-якому рівні поняття «безпека» не може розглядатися ізольована від її економічного змісту. Це дозволяє стверджувати про надшироку сферу в предметній області економічної безпеки, яка охоплює і зовнішню, беручи до уваги зовнішньоекономічні відносини, міжнародну торгівлю, міжнародну технічну допомогу, і соціальну, і культурну, і екологічну, і воєнну – забезпечення інтересів у цих сферах вимагає коштів, що автоматично призводить до необхідності розгляду компонентів економічної безпеки.

Підприємство (фірма, компанія) як основна одиниця створення доданої вартості, не зважаючи на досить тривалий історичний період існування як об'єкт аналізу, свої функціональні властивості та мету заснування принципово не змінило.

В законодавчому порядку закріплено розуміння підприємства як самостійного суб'єкта господарювання, створеного компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торгівельної та інших видів діяльності, передбачених кодексом [4, ст. 62]. Підприємство неподільно пов'язана із поняттям «підприємництво», яке найчастіше розглядають як бажання (ініціатива) створити або запустити нову справу, спрямована на отримання прибутку чи доходу під майнову відповідальність. Таке класичне розуміння повністю відповідає характеристиці підприємства як суб'єкта господарювання і дозволяє забезпечувати множину його класифікації за формами власності та організаційно-правовими формами здійснення діяльності. Як економічний агент підприємство виступає учасником товарно-грошових відносин на ринку, створюючи додану вартість, наймаючи працівників, необхідною умовою функціонування та розвитку якого є отримання прибутку. Варто розуміти, що прибуток виступає значенням індикатора, який узагальнено характеризує всю діяльність суб'єкта господарювання, яка є багатосторонньою та різноплановою. Відповідно будь-які небезпеки поточному функціонуванню підприємствам, які можуть призвести до скорочення або відсутності прибутку або безпосередньо, або опосередковано як із зовнішнього середовища, так і з внутрішнього, є загрозами економічній безпеці.

Для окреслення сфер організаційно-правової безпеки доцільно коротко розглянути зміст та феномен поняття «організація» в економічній науці. В довідникових виданнях під організацію [3, с. 706] розглядається 1) установа чогось як процес; 2) установа як об'єкт, у тому числі суспільний; 3) планомірно продуманий пристрій; 4) в бухгалтерському обліку організація (комерційна або некомерційна, прибуткова або неприбуткова), яка використовує систему рахунків і підготовляє фінансову звітність. Також її розглядають як внутрішню упорядкованість, узгодженість, взаємодію приблизно диференційованих і автономних частин цілого, обумовлених його будовою; сукупність процесів або дій, які забезпечують створення та вдосконалення взаємозв'язків між частинами цілого; сукупність людей,

які сумісно реалізують окрему програму і цілі та діють на основі визначених процедур та правил [3].

В контексті організаційного розвитку вона є відкритою системою, яка підпорядковується законам і принципам даних систем; соціальною системою, яка розвивається і якій властиві закони групової динаміки; в ній мають місце два види сумісної діяльності: направлений на вирішення основного завдання та на розвиток міжособистісних відносин; людям властиво повторювати поведінку в організації своїх попередників [7]. В контексті організаційного розвитку наголошується, що в організації працюють персоналії – це вимагає врахування цієї специфіки в контексті дослідження питань безпеки і відповідає запропонованому нами визначенню економічної безпеки шляхом включення людини як суб'єкта на нанорівня. Організаційний розвиток як науковий напрям дослідження організації характеризується міждисциплінарним підходом, де досліджуваний об'єкт розглядається як соціотехнічна система.

Організація найчастіше розглядається разом із структурою та ієрархією. З цієї точки зору організація виступає протилежною ентропії – міри хаосу окремої сукупності. Сутність організації в контексті підприємницької діяльності полягає в упорядкованій взаємодії всіх живих та уречевлених елементів для реалізації основної функції – виробництва продукції, надання послуг або виконання робіт. Саме шляхом поєднання цих елементів забезпечується виробничий процес і створюється додана вартість.

Структура є сукупністю зв'язків об'єкта, яка забезпечує його цілісність і тотожність самому собі – збереження основних властивостей під впливом змін. В рамках системного підходу сама структура забезпечує підприємству як відкритій системі отримання властивості емерджентності, яка полягає в наявності рис підприємства як цілого, які виникають лише при об'єднанні елементів в єдине ціле, взаємозв'язки між якими в рамках структури забезпечують виникнення нових властивостей у підприємства як цілого. Організаційна структура традиційно представляє собою опис взаємозв'язків між підрозділами підприємства, який відображає ієрархію – підпорядкування між керівництвом та підлеглими: відображає розподіл повноважень, відповідальності, прав та обов'язків. Організаційна структура переважно відображає зв'язки між підрозділами в залежності від технологічної направленості, масштабу виробництва, локалізації тощо.

Організаційна структура як відомо має дуже багато форм, серед яких найбільш популярними є функціональна, лінійна, лінійно-

функціональна, матрична, дивізіональна, продуктова, проектна та сітьова, що відрізняються характером підпорядкування та взаємозв'язків між підрозділами, перевагами та недоліками. Частина з них вважаються бюрократичними та гнучкими (функціональна та лінійна), окремі (сітьова, програмно-цільова, матрична) є гнучкими та адаптивними. Фактично всі типи структури відрізняється за ступенем складності, формалізації та централізації.

Натомість ієрархія в більшості відображає взаємовідносини між конкретними працівниками на відповідних посадах, що дозволяє розглядати цей параметр за рівнем централізації. Таким чином, структура та ієрархія роблять «агентів» підприємства упорядкованою командою, націленою на досягнення поставлених завдань, реалізацію місії побачення. Наразі структура та ієрархія разом з поняттям «організація» розглядається як основоположні визначення загальної теорії систем і системного підходу, попередником яких варто визнати А.А. Богданова, розробника концепції тектології, як він виклав у своїй праці «Тектологія: загальна організаційна наука», яку навіть зараз вважають єдиною працею, безпосередньо присвяченою питанням організації. Автор вважав, що організація – це свідомий розумний процес штучного упорядкування та перетворення об'єктивного світу людиною [3]. В контексті організаційно-правової безпеки важливим є другий закон організаційної науки – закон найменших, запропонований автором: сумарна сталість комплексу по відношенню до середовища є складним результатом часткових сталостей різних частин комплексу по відношенню до цих впливів, що свідчить про вимір надійності ланцюга за найслабшою ланкою. Це дозволяє визначити, що рівень безпеки всієї системи оцінюється за рівнем готовності функціонувати під впливом загроз найслабшої ланки.

Розроблений автором перший закон стосується широко відомого «синергетичного ефекту». Іншим важливим законом є закон розходження, який полягає в тому, що комплекси розходяться, різняться між собою в силу первинної неоднорідності (початкової різниці), різниці середовища так під впливом початкових змін, який свідчить про наявність суперечностей у відносинах та взаємозв'язках між організаціями як системами; частини, які створюються після розділення, сильно відрізнятимуться, що призведе до створення додаткових зв'язків, які будуть стабілізувати систему [12].

Підприємство не може здійснювати свою діяльність без організації, яка крім вищезазначених елементів має характер функції управління, яка в свою чергу виступає процесом створення структури

підприємства, визначення розподілу обов'язків та координації для забезпечення належного рівня продуктивності.

Організаційна діяльність як елемент управління передбачає вплив керівника на процес функціонування підприємства для забезпечення упорядкування, визначення процесів, забезпечення діяльності ресурсами, недопущення конфліктів, зниження невизначеності та створення середовища, сприятливого для спільної діяльності. На практиці вона передбачає розподіл праці, групування окремих робіт, підпорядкування робіт керівникам, розподіл підлеглих, забезпечення вертикальної та горизонтальної координації робіт.

Дослідники [14] вважають, що в рамках організаційної діяльності доводиться приймати управлінські рішення щодо альтернатив: ступеня спеціалізації розподілу праці, ступеню департаменталізації, централізації повноважень, діапазону контролю та координації.

Організаційна діяльність відіграє важливу роль в забезпеченні функціонування підприємства на бажаному рівні: управління, невід'ємною складовою якого є реалізація функції організації, має забезпечувати доведення підприємства до реалізації поставлених цілей, а організація як феномен в рамках теорії систем для підприємства відіграє вирішальну роль збереження його цілісності як єдиного учасника товарно-грошових відносин. Керівництво підприємства зацікавлене у стабільній безперебійній діяльності, без виникнення внутрішніх ризиків та загроз поточному функціонуванню.

Відповідно безпека організаційної діяльності підприємства передбачає такий стан налагодження процесів сфери організації діяльності працівників, делегування повноважень, ефективності організаційної структури та ієрархії влади за підтримки належного рівня вмотивованості, за яким існування реальних або потенційних керованих загроз здійсненню основної та всіх інших видів діяльності не спричиняє невідворотного впливу та не зупиняє діяльність.

Якщо питання організаційної складової в економічній безпеці фактично не розглянуто, або має виключно декларативний зміст, то правові аспекти мають відповідний рівень висвітлення в працях. Підприємство функціонує в межах відповідного правового поля. Держава в законодавчому порядку висуває необхідні вимоги до господарської діяльності та підприємництва в цілому. У основному законі наголошено про право кожного громадянина на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, що полягає у здійсненні на власний розсуд і ризик особою господарської діяльності з метою отримання прибутку [6, ст. 42].

Крім вищезазначених нормативних актів загального характеру варто виокремити такі: «Про боротьбу з корупцією», «Про захист від недобросовісної конкуренції», Цивільний Кодекс України, Податковий Кодекс України, закони України «Про захист прав споживачів», «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та інші. Їх основне призначення регулювати правовідносини у сферах економічної взаємодії суб'єктів господарювання на території України та інших територіях.

Правове забезпечення опосередковують за двома напрямками регулювання підприємницької діяльності: 1) регламентація порядку реалізації права на підприємництво, гарантуючи його непорушність і визначаючи правовий статус суб'єктів господарювання; 2) визначення цілей, організаційно-правових засобів, методів і прийомів впливу держави на упорядкування відносин здійснення підприємницької діяльності [8-9].

Зміст правового забезпечення полягає у захисті суб'єктів підприємницької діяльності їх законних прав та інтересів, що з іншого боку передбачає можливість застосування методів примусу В разі порушення прав споживачів, антимонопольного, податкового та екологічного законодавства. Зміст правового забезпечення полягає в чіткому, послідовному їй однозначному здійсненні органами влади повноважень щодо упорядкування правовідносини у сфері господарювання, створюючи середовище діяльності підприємців, де гарантується захист ключового права в контексті економічної науки – права власності, а також рівність прав і свобод підприємницької діяльності, захист свободи конкуренції [8]. Відповідно розглянутому вище історичному призначенню створення держави, правове забезпечення в узагальненому розумінні комплексно відображає захисні дії щодо господарської діяльності з боку державних органів в обмін на дотримання цих норм – «правил гри» – та сплату податків. Заявлені права та свободи відображають найважливішою столом взаємовідносин підприємства із різними контрагентами: захист прав споживачів націлений на регламентацію параметрів якості продукції, рівень яких залежить від підприємства, а має задовольняти потреби покупців; антимонопольне законодавство орієнтоване на забезпечення рівноправних умов конкуренції на ринку серед виробників та недопущення використання монопольного становища; дотримання податкового законодавства дає можливість підприємству отримувати дозволи у формі ліцензій, квот та інших документів, що реалізує в такий

спосіб загальнодержавну економічну політику; питання екологічного законодавства стосується тих контактних аудиторій, які відчують на собі вплив діяльності підприємства у вигляді шкідливих викидів, забруднення води та ґрунтів. В усіх цих аспектах держава виступає регулятором взаємовідносин між підприємством та агентами зовнішнього середовища, забезпечуючи дотримання прав всіх сторін, справедливість та непорушність.

В контексті розробки елементів організаційно-правової безпеки вважається перспективним розгляд правової безпеки підприємства з господарсько-правового аспекту юридичної науки. На нашу думку, під безпекою господарської діяльності підприємства необхідно розуміти стан захищеності тих інтересів господарюючих суб'єктів, які полягають у систематичному отриманні прибутку в умовах максимального зниження ризику комерційної діяльності на всіх стадіях її здійснення від зовнішніх і внутрішніх загроз, що мають негативні, насамперед економічні, а також організаційні, правові та інші наслідки» [8, с. 120].

Це дозволяє визначити ключові напрями забезпечення безпеки: економічний стосується зростання ключових економічних показників, які виступають результатом забезпечення безпеки з організаційної, правової, інформаційної та економічних сторін. В якості показників пропонується розглядати відсутність штрафів, санкцій з боку державних органів, витрати від взаємодії із недоброю чесними контрагентами.

З інформаційного боку безпека розуміється як збереження стану захищеності внутрішньої конфіденційної інформації. Безпосередньо правовий аспект розглядається як забезпечення відповідності діяльності чинному законодавству, що виражається у відсутності претензій з боку контрагентів або відповідних органів. І одним із найважливіших аспектів безпеки підприємства як суб'єкта права варто визнати збереження його як цілісного структурного утворення та юридичної особи при стабільних або позитивно динамічних економічних показниках діяльності [1-2].

Крім окреслених сфер до правової безпеки варто віднести взаємодію підприємства в середині із власними співробітниками та ззовні – із представниками місцевості, де розташоване підприємство, відносно можливості використання спільних ресурсів у власних цілях. Що особливо актуально для суб'єктів аграрного бізнесу. Таким чином, правова безпека стосується всіх типів взаємодії та взаємовідносин підприємства як юридичної особи в цілому та в особі його керівництва зокрема із всіма можливими внутрішніми та зовнішніми контрагентами щодо забезпечення його безперервного функціонування як суб'єкта

господарювання в межах правового поля з огляду на можливість існування або виникнення потенційних загроз.

Розглянемо детально ці аспекти, зробивши акцент на специфіці діяльності суб'єктів аграрного бізнесу. В ході своєї діяльності підприємство реалізує множинну процесів виробничого й управлінського характеру. Перші стосуються створення продуктів в галузі рослинництва або тваринництва, що торкаються виключно внутрішнього середовища, в діяльність яких залучені працівники. В рамках процесного підходу на вході знаходяться ресурси, енергія, матеріали, комплектуючі, а на виході – готовий продукт. Для забезпечення належного протікання виробничих процесів підприємство здійснює ми можемо в інших управлінських процесів: закупівлі, реалізація, отримання дозволів тощо. Ці процеси здійснюються із залученням великої кількості зовнішніх контрагентів. В результаті циклу товарного обігу підприємство отримує дохід, який з урахуванням витрачених ресурсів набуває форму прибутку або збитку. В будь-якому разі в ході своєї діяльності підприємство створює додану вартість. Всі ці процеси є типовими не тільки для суб'єктів аграрного ринку, але майже для всіх суб'єктів господарювання у сфері виробництва матеріальних та нематеріальних благ і послуг. Вся ця діяльність знаходиться під постійними загрозами, класифікація яких дозволяє розробити відповідні рекомендації для зменшення або недопущення негативного впливу загроз, що окреслює сферу економічної безпеки. Беручи до увагу одноставність розуміння цієї економічної безпеки серед дослідників як отримання позитивних фінансових результатів, з яким варто погодитися, необхідно зробити важливий висновок, поняття економічної безпеки та методи її забезпечення є універсальними для всіх прибуткових організацій, що обумовлює її дуже широку предметну галузь. В даному випадку об'єктом, який вимагає захисту є виробник умовах відкритої ринкової економіки.

В історії людства одним із найбільш вагомим є право власності на землю, майно, засоби виробництва та будь-які інші цінності. За декілька тисячоліть ці права відчутно трансформувалися. Зараз декларативно недоторканим вважається право приватної власності, яке опосередковано виступає головною передумовою привласнення результатів комерційної діяльності, в основі якої знаходиться виробництво, в яке залучено майно власника. Якщо умовно розділити процеси створення доданої вартості та питання присвоєння результатів, «водорозділ» економічної безпеки та організаційно-правової стає

очевидним, але на практиці це неможливо. Будь-яке виробництво в будь-якій цивілізованій країні має вичерпний перелік організаційно-правових форм господарювання, в рамках яких може здійснюватися підприємницька діяльність. Тобто виробництво таким чином «уміщується» в законодавчо-дозволену та регламентовану форму, яка, перш за все, відображає характер розподілу прибутку в залежності від типу власності, захищає права власника на отримання прибутку або його долі, захищає майно власника так переписує взаємодію із всіма сторонами, як зовнішніми контрагентами так і внутрішніми працівниками. У сфері організаційно-правової безпеки акцент зміщується з безпосередньо виробництва, та питань пов'язаних з ним, до взаємовідносин щодо забезпечення нормального протікання процесу виробництва. В даному випадку, об'єктом, який потребує захисту, є конкретний суб'єкт із відповідною організаційно-правовою формою господарювання, діяльність якого конкретно та однозначно детермінованим законодавством. Очевидно, що економічна та організаційна безпеки є нероздільними, адже обидві стосуються суб'єкта господарювання, але перша – з позиції переважно виробництва, а друга – здійснення підприємницької діяльності в цілому.

Для подальшої детермінації різниці між цими категоріями варто розглянути типи загроз та наслідки їх впливу. В роботі [5] надано ємний перелік внутрішніх і зовнішніх загроз економічній безпеці. Серед зовнішніх визначимо: крадіжки, шпигунство, недобросовісну конкуренцію, протизаконні фінансові операції. Вплив цих загроз стосується фінансів підприємства, порушення нормального функціонування яких може призвести до значних втрат через несвочасність проведення необхідних розрахунків. Наслідки можуть мати як глобальний, так і локальний характер. Для суб'єктів аграрного бізнесу додатковими виступають загрози, пов'язані із природним середовищем. Це стосується несприятливих погодних умов, нанесення шкоди рослинним насадженням з боку шкідників, диких тварин, забруднення джерел води тощо. З боку постачальників це стосується неякісного насіннєвого матеріалу або не своєчасності його поставки, неукомплектованості, неякісних мінеральних добрив тощо. Все це призводить до порушення виробничого процесу, негативно впливає на результати, що обумовлює погіршення підсумкових фінансових результатів. Загрози з боку природного середовища властиві саме сфері економічної безпеки, а загрози взаємодії із постачальниками відносяться до сфери організаційно-правової безпеки, так як торкаються форм регулювання цих правовідносин. Актуальними для

суб'єктів аграрного бізнесу є макроекономічні загрози, які торкаються коливання цін на готову продукцію, на паливно-мастильні матеріали, на послуги транспортування та логістики, впливають на собівартість продукції або ціну реалізації, обумовлюючи відповідний рівень прибутку. Ці загрози торкається економічної безпеки. З іншого боку, при укладанні контрактів відносно реалізації готової продукції суб'єкти аграрного бізнесу можуть стикатися із недоброчесним поведінням зовнішніх контрагентів – ці загрози відносяться вже до організаційно-правової безпеки, але одночасно торкається і економічної. Принциповою різницею відносно розділення цих двох понять є обов'язковість присутності у сфері організаційно-правової безпеки суб'єкта взаємодії, відносини з яким можуть виступати джерелом потенційних загроз, що дозволяє розглядати як ключову в методології управління організаційно-правовою безпекою теорію зацікавлених сторін.

Висновки. Підводячи підсумок варто наголосити, що окреслення предметної сфери дослідження організаційно-правової безпеки та відокремлення її від економічної полягає в детермінації сфер, в рамках яких відбуваються процеси, які характеризують досліджуване явище; в описі та класифікації загроз, які порушують протікання зазначених процесів у відповідних сферах; визначення наслідків, які можуть спричинити визначені загрози для протікання процесів в ході діяльності підприємства. Виходячи із окресленою предметної сфери розробляються та обґрунтовуються заходи та механізми забезпечення бажаного рівня безпеки з позиції суб'єкта управління.

Література.

1. **Беззубов Д.О.** Фінансова безпека держави як елемент національної безпеки. *Державотворення та правотворення в період реформ: питання теорії та практики*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (19-20 квітня 2012 р.). К.: НАВС МВС, 2011. С. 211-224.
2. **Беззубов Д.О.** Правова безпека підприємства в Україні (господарсько-правовий аспект). *Юридичний вісник*. 2015. № 3(36). С. 119-124.
3. Большой экономический словарь / под ред. **А.Н. Азирягина**. 7-е изд., доп. М.: Институт новой экономики. 1472 с.
4. Господарський кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144).
5. **Іванків О.** Діагностика загрози економічній безпеці підприємства й напрямки їх нівелювання в умовах євроінтеграційних процесів. *Economic Journal of Lexia Ukrainka Eastern European National University*. 2016. Т. 1. № 5. С. 40-45.
6. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

7. **Максименюк М.Ю.** Організації як об'єкт публічного адміністрування: теоретико-методологічні виміри. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2015. Вип. 63. С. 234-248.

8. **Маматова А.Ш.** Правове забезпечення підприємницької діяльності в Україні. *Reporter of the priazovskiy state technical university. Section: Economic sciences*. 2018. Issue 35 С. 33-40.

9. **Маматова А.Ш.** Державне регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки: збірник наук. праць*. Маріуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». 2017 Вип. 33. С. 153-160.

10. **Маслоу А.** Мотивация и личность / пер. А. М. Татлыбаевой; терминолог. правка В. Данченка. К.: PSYLIB, 2004. URL: <http://psylib.org.ua/books/masla01/txt04.htm>

11. **Мочерний С.В.** Методологія економічного дослідження: монографія. Львів: Світ, 2001. 416 с.

12. **Парахина В.Н., Федоренко Т.М., Шацкая Е.Ю.** Теория организации: учебник. 6-е издание, перераб. М.: КНОРУС, 2014. 360 с.

13. Про національну безпеку України: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст. 241).

14. **Щебликіна І.О., Грибова Д.В.** Основи менеджменту: навчальний посібник з дисципліни; Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького. Мелітополь: Вид. буд. Мелітополь міськ. друк., 2015. 479 с.

References.

1. **Bezzubov D.O.** (2011). Finansova bezpeka derzhavy yak element natsional'noyi bezpeky [Financial security of the state as an element of national security]. *Derzhavotvorenniya ta pravotvorenniya v period reform: pytannya teorii ta praktyky: materialy vseukrayins'koyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi (19-20 kvitnya 2012 r.) – State formation and lawmaking in the period of reform: issues of theory and practice: materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (April 19-20, 2012)*. Kyiv: NAIA MIA, pp. 211-224 [in Ukrainian].

2. **Bezzubov D.O.** (2015). Pravova bezpeka pidpryyemstva v Ukraini (hospodars'ko-pravovyy aspekt) [Legal security of the enterprise in Ukraine (economic and legal aspect)]. *Yurydychnyy visnyk – Legal Bulletin*, no. 3(36), pp. 119-124 [in Ukrainian].

3. *Bol'shoy ekonomicheskyy slovar' [The Big Economic Dictionary]*. (n.d.). **A.N. Azirilian** (Ed.). 7d ed. Moscow: Institut novoy ekonomiki, p. 1472 [in Russian].

4. Hospodars'kyy kodeks Ukrainy (Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy (VVR) [Economic Code of Ukraine (Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (BB)]. (2003). No. 18, No. 19-20, No. 21-22, article 144) [in Ukrainian].

5. **Ivankov O.** (2016). Diahnastyka zahrozy ekonomichniy bezpetsi pidpryyemstva y napryamy yikh nivelyuvannya v umovakh yevrointehratsiynykh protsesiv [Diagnosis of the threat to the economic security of the enterprise and directions of their leveling in the conditions of European integration processes]. *Economic journal of Lesia Ukrainka Eastern European National University – Economic Journal of Lesia Ukrainka Eastern European National University*, Vol. 1, no. 5, pp. 40-45 [in Ukrainian].

6. Konstytutsiya Ukrayiny Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR) [Constitution of Ukraine of the Verkhovna Rada of Ukraine (BBR)]. (1996). No. 30, Article 141. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

7. **Maksimenyuk M.Yu.** (2015). Orhanizatsiyyi yak ob"yekt publichnoho administruvannya: teoretyko-metodolohichni vymiry [Organizations as an object of public administration: theoretical and methodological dimensions]. *Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi – Humanities Bulletin of Zaporizhzhya State Engineering Academy*, Issue. 63, pp. 234-248 [in Ukrainian].

8. **Mamatova L.Sh.** (2018). Pravove zabezpechennya pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti v Ukrayini [Legal support of business activity in Ukraine]. *Reporter of the Priazovskyy State Technical University. Section: Economic sciences*, Issue 35, pp. 33-40 [in Ukrainian].

9. **Mamatova L.Sh.** (2017). Derzhavne rehulyuvannya pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti v Ukrayini [State regulation of business activity in Ukraine]. *Visnyk Pryazov's'koho derzhavnogo tekhnichnogo universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky: zbirnyk nauk. prats'. Mariupol': DVNZ «Pryazov's'kyy derzhavnyy tekhnichnyy universytet» – Bulletin of the Azov State Technical University. Series: Economic Sciences: Collection of Sciences. wash. Mariupol: State Technical University «Azov State Technical University»*, Issue 33, pp. 153-160 [in Ukrainian].

10. **Maslow A.** (2004). *Motivatsiya i lichnost'* [Motivation and personality]. (Trans.). Kyiv: PSYLIB. Retrieved from: <http://psylib.org.ua/books/masla01/txt04.htm> [in Russian].

11. **Mocherniy S.V.** (2001). *Metodolohiya ekonomichnogo doslidzhennya* [Methodology of economic research]. Lviv: Svit, p. 416 [in Ukrainian].

12. **Parahina V.N., Fedorenko T.M., & Shatskaya E.Y.** (2014). *Teoriya orhanyzatsyy* [Organization theory]. 6d ed. Moscow: KNORUS, p. 360 [in Russian].

13. *Pro natsional'nu bezpeku Ukrayiny: Zakon Ukrayiny. Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR) [On National Security of Ukraine. Law of Ukraine. Verkhovna Rada (BBR) Newsletter]*. (2018). No. 31, Art. 241 [in Ukrainian].

14. **Scheblikina I.O., & Gribova D.V.** (2015). *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of management]. Melitopol: Vyd. bud. Melitopol' mis'k. druk., p. 479 [in Ukrainian].

Анотація.

Сьомич М.І. Науково-методологічні положення концепції організаційно-правової безпеки підприємства.

В статті акцентується увага на необхідності перегляду існуючої парадигми забезпечення економічної безпеки в цілому та виокремлення організаційно-правової сфери зокрема. Зазначається, що в контексті організаційно-правової безпеки керівництво підприємства має враховувати потреби не лише власних підлеглих, але й потреби суспільства в цілому чи його окремих груп, які можуть виступити загрозами організаційно-правовій безпеці. Встановлено, що організаційна діяльність як елемент управління передбачає вплив керівника на процес функціонування підприємства для забезпечення упорядкування, визначення процесів, забезпечення діяльності ресурсами, недопущення конфліктів, зниження невизначеності та створення середовища, сприятливого для спільної діяльності. Встановлено, що окреслення предметної сфери дослідження організаційно-правової безпеки та відокремлення її від економічної полягає в детермінації сфер, в рамках яких відбуваються процеси, які характеризують досліджуване явище; в описі та класифікації загроз, які порушують протікання зазначених процесів у відповідних сферах; визначенні наслідків, які можуть спричинити визначені загрози для протікання процесів в ході діяльності підприємства. Виходячи із окресленою предметної сфери розробляються та обґрунтовуються заходи та механізми забезпечення бажаного рівня безпеки з позиції суб'єкта управління.

Ключові слова: організаційна структура, організаційна діяльність, організаційно-правова безпека, економічна безпека, правове забезпечення.

Аннотация.

Сьомич Н.И. Научно-методологические положения концепции организационно-правовой безопасности предприятия.

В статье акцентируется внимание на необходимости пересмотра существующей парадигмы обеспечения экономической безопасности в целом и выделение организационно-правовой сферы в частности. Отмечается, что в контексте организационно-правовой безопасности руководство предприятия должно учитывать потребности не только собственных подчиненных, но и потребности общества в целом или его отдельных групп, которые могут выступить угрозами организационно-правовой безопасности. Установлено, что организационная деятельность как элемент управления предполагает воздействие руководителя на процесс функционирования предприятия для обеспечения упорядочения, определение процессов, обеспечение деятельности ресурсами, недопущение конфликтов, снижение неопределенности и создание среды, благоприятной для совместной деятельности. Установлено, что определение предметной области исследования организационно-правовой безопасности и отделения ее от экономической заключается в детерминации сфер, в рамках которых происходят процессы, которые характеризуют изучаемое явление; в описании и классификации угроз, нарушающих протекания указанных процессов в соответствующих сферах; определении последствий, которые могут вызвать определенные угрозы для протекания процессов в ходе деятельности предприятия. Исходя из очерченной предметной области разрабатываются и обосновываются меры и механизмы обеспечения желаемого уровня безопасности с позиции субъекта управления.

Ключевые слова: организационная структура, организационная деятельность, организационно-правовая безопасность, экономическая безопасность, правовое обеспечение.

Abstract.

S'omych M.I. Scientific and methodological provisions of the concept of organizational and legal security of the enterprise.

The article focuses on the need to revise the existing paradigm of ensuring economic security in general, and to distinguish the organizational and legal sphere in particular. It is noted that in the context of organizational and legal security, the management of the enterprise must take into account the needs not only of its own subordinates, but also the needs of the society as a whole or of its individual groups, which may pose threats to the organizational and legal security. It is established that organizational activity as an element of management implies the influence of the manager on the process of functioning of the enterprise to ensure ordering, defining processes, providing resources, preventing conflicts, reducing uncertainty and creating an environment conducive to joint activity. It is established that the delineation of the subject area of the study of organizational and legal security and its separation from the economic is the determination of the spheres within which the processes that characterize the phenomenon under study occur; in the description and classification of threats that disrupt these processes in the respective fields; identification of the consequences that can cause certain threats to the processes in the course of the enterprise activity. Based on the specified subject area, measures and mechanisms for ensuring the desired level of security from the point of view of the management entity are developed and substantiated.

Key words: *organizational structure, organizational activity, organizational and legal security, economic security, legal support.*

УДК 631.115

ПРИЙНЯТТЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

**МОГИЛЬНИЦЬКА А.М., К.ФІЗ-МАТ.Н., В.О. ДОЦЕНТА,
ДІДКОВСЬКА М.А., ЗДОБУВАЧ,
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток аграрної галузі України сьогодні характеризується зміною акцентів: з удосконалення машинних технологій і досягнень генетики й селекції, застосування добрив і засобів захисту рослин до використання інформаційних ресурсів та прийняття ефективних управлінських рішень, підтримка яких, разом з класичною функцією організації та управління виробництвом, лягає на плечі сучасних менеджерів-аграріїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку технології прийняття управлінського рішення в контексті економічного зростання присвячені праці: С. Білої, М. Бутка, П. Дудкіна, М. Кобзистого, В. Лагодієнка, М. Максимчука, Ю. Макогона,